

Liivimaa keskajast ja selle pärandist rahvusülese pilguga

Das mittelalterliche Livland und sein historisches Erbe.

Medieval Livonia and its historical legacy.

Hrsg. von A. Levāns, I. Misāns, G. Strenga.

Tagungen zur Ostmitteleuropaforschung 41 (1).

Marburg: Verlag Herder-Institut, 2022, 225 lk.

MADIS MAASING

Kuus aastat tagasi tähistasid kolm Balti riiki oma iseseisvuse 100. aastapäeva eripalge-
liste üritustega. Muu hulgas korraldas Läti Vabariik aastail 2017–2019 viis konve-
rentsi, mis käsitlesid maa ajalugu muinasaja lõpust kuni 20. sajandi alguseni; kesk-
aega käsitlev teadusüritus toimus sealjuures Riias 2017. aasta hilissügisel. Nagu juba
konverentsi nimest lähtus – keskaegne Liivimaa ja selle ajalooline pärand –, polnud
tegemist pelgalt Lätiga piirduva ettevõtmisega, vaid ettekanded hõlmasid kogu
kunagist Liivimaad – tänast Eesti ja Läti ala. Enamik ettekandeist jõudis lätikeelsete
artiklite ja esseedena kaante vahele 2019. aastal¹ ning kolm aastat hiljem üllitati siin
käsitletav saksa- ja ingliskeelne kogumik, mis on lätikeelsega sisult peaaegu identne.

Kolme juhtiva Läti medievisti toimetatud kogumik on igati nüüdisaegse lähe-
nemise ning rahvusvahelise haardega. Sissejuhatuses rõhutavad toimetajad rahvus-
ülest ajaloonägemust ning vastanduvad 19.–20. sajandil sageli domineerinud liig-
selt rahvuskesksele lähenemisele, mille raames tõlgendati keskaega kas rõhutatult
positiivsest või negatiivsest rakursist (baltisakslaste „iseseisvusaeg“ või eestlaste
ja lätlaste „orjaöö“). Rahvusvahelisele vaatenurgale aitab kindlasti kaasa ka teose
mitmekülgne autorkond: lisaks Läti ajaloolastele on neid nii Eestist, Saksamaalt,
Skandinaaviast, Poolast kui koguni Šveitsist.

Temaatiliselt on 13 artiklit sisaldav raamat jagatud kolmeks. Esimeses kuues
kirjutises käsitlevad etableerunud teadlased Liivimaa ajalugu üldistavast ja võima-
likult laiahaardelisest vaatenurgast. Esimeses, Liivimaa keskaega sissejuhatavas artik-
lis annab Balti ajaloo komisjoni kauaaegne esimees (2007–2023) Matthias Thumser
ülevaate keskaegse Liivimaa kui ajaloolise piirkonna olemusest ja eripäradest.
Olulisimateks teguriteks Liivimaa kujunemisel (või ka rajamisel ehk tegemisel)²

Madis Maasing (1984), PhD, varauusaja ajaloo teadur, Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia
instituut, Ülikooli 18, 50090 Tartu; ajakirja Tuna toimetaja, madis.maasing@ra.ee

¹ Viduslaiku Livonija un tās vēsturiskais mantojums. Koost. A. Levāns, I. Misāns, G. Strenga. Rīga:
Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2019. Sarnased koguteosed on ilmunud ka teiste Läti Vabariigi 100.
aastapäeva tähistamiseks peetud konverentside kohta (vt siin käsitletava teose eessõna, lk VII).

² Vrd nt Making Livonia. Actors and Networks in the Medieval and Early Modern Baltic Sea
Region. Ed. by A. Mänd, M. Tamm. Oxfordshire, New York: Routledge, 2020.

peab Thumser misjonit, vallutust ja kolonisatsiooni, mis iseenesest pole üllatav. Ent sealjuures ta rõhutab, et ehkki piirkonnas toimus kahtlemata koloniseerimine, ei saa seda mingil juhul pidada Saksamaa või Püha Rooma keisririigi kolooniaks, vaieldes nõnda vastu nii 19. sajandi baltisakslastele kui ka moodsatele postkolonialistliku vaatenurga pooldajatele, kes on käsitlenud Liivimaa ühiskonda sageli koloniaalsena. Thumseril on õigus, kui ta rõhutab, et Liivimaa ei sarnanenud modernses mõttes kolooniaga: see ei olnud keisririigist mingilgi moel koloniaalsõltuvuses ja samuti ei ekspluuteerinud seda (väidetav) emamaa.

Thumser kritiseerib teisi historiograafias väljakujunenud vaatenurki ning juhib tähelepanu senise uurimistöo puudujääkidele. Näiteks rõhutab ta, et talurahva eluolu Liivimaal ei erinenud oluliselt muust Euroopast ning selle olukorra halvenemine 14. sajandil oli tingitud üleeuroopalistest protsessidest, mitte kohalikest sündmustest nagu Jüriöö ülestõus – samale asjaolule osutab kogumiku viiendas artiklis ka Ilgvars Misāns. Lisaks toob Thumser välja, et Liivimaa üks selgeid eripärasid võrreldes näiteks Preisimaa ja Läänemere lõunakaldaga oli asjaolu, et saksakeelsus piirdus üksnes eliidiga. Veenvat seletust, miks saksakeelset talurahvast Liivimaale ümber ei asunud, aga pole. Samuti nendib Thumser, et Liivimaa kui poliitilise entiteedi kirjeldamine on äärmiselt keeruline, ning leiab, et ükski seni kasutatud mõiste eesotsas „konföderatsiooniga“ ei sobi. Ta peab sobimatuks isegi „poliitilise süsteemi“ mõistet, ehkki see on laialt kasutusel, näiteks tarvitab neljandas artiklis seda täie enesestmõistetavusega Roman Czaja. Ka siinkirjutaja leiab, et vähemalt 15.–16. sajandil võiks Liivimaad siiski ühtseks poliitiliselt integreerunud süsteemiks pidada. Mõni Thumseri seisukoht näib olevat ka liialt robustselt üldistav, nagu näiteks väide, et Saksa ordu Liivimaa haru oli 16. sajandiks muutunud anakronismiks (lk 20–21) – Juhan Kreemi „Ordu sügist“³ lugenuna on sellega raske nõustuda. Samuti jääb Thumseri kirjutises domineerima traditsiooniline Saksa vaatenurk, mis omistab agentsuse vallutajatele, Baltikumi põlisrahvad jäävad aga valdavalt passiivse objekti rolli (eriti lk 13–14). Sellist lähenemist on mitmed Eesti ja Läti ajaloolased viimasel ajal põhjendatult kritiseerinud⁴ ning põlisrahva aktiivne roll ilmneb ka käesolevas kogumikus Ilgvars Misānsi artiklis.

Thumseri kirjutisele järgnevad kolm artiklit võrdlevad keskaegset Liivimaad teiste regioonidega. Teenekas ristsõdade uurija Kurt Villads Jensen kõrvutab Liivimaa, Skandinaavia ja Põhja-Saksamaa ristiusustamist. Sealjuures toonitab ta õigusega, et tavapäraselt olid kristianiseerimises põimunud nii vägivaldne sund kui ka vägivallatu

³ J. Kreem. Ordu sügis: Saksa ordu 16. sajandi Liivimaal. Tallinn: Tallinna Linnaarhiiv, 2022.

⁴ Uuemast kirjandusest vt nt H. Valk. The Fate of Final Iron Age Strongholds of Estonia. – Strongholds and Power Centres east of the Baltic Sea in the 11th–13th Centuries. Linnused ja võimukeskused 11.–13. sajandil. Ed. by H. Valk. Muinasaja teadus 24 (Õpetatud Eesti Seltsi toimetised 37). Tartu: Tartu Ülikool, 2014, lk 333–384; M. Mägi. Political centres or nodal points in trade networks? Estonian hillforts before and after the thirteenth-century conquest. – Making Livonia, lk 48–69; L. Kaljundi. Neophytes as actors in the Livonian crusades. – Samas, lk 93–112; K. Kaljusaar. Exploiting the conquerors. Socio-political Strategies of Estonian Elites During the Crusades and Christianisation, 1200–1300. – Baltic Crusades and Societal Innovation in Medieval Livonia, 1200–1350. Ed. by A. Selart. Leiden, Boston: Brill, 2022, lk 55–89.

misjonitöö. Sageli ilmneb ristiusu omaksvõtu järkjärgulisus ning mittelineaarsus – näiteks lääneslaavlaste ja leedulaste puhul, kelle ristiusustamine kestis vahepealsete tõsiste tagasilöökidega mitu sajandit. Kindlasti on huvitav ka tõik, et kristlus mõjutas varasemaid usundeid juba enne võidulepääsemist, muutes neid tsentraliseeritumaks ja süstematiseeritumaks – Arkona suur tempel Rügeni saarel võidi luua kristlike katedraalide eeskujul ning Thor võis muinasskandinaavia panteonis juhtivale kohale kerkida vastandkujuna Kristusele (lk 37). Liivimaa ristiusustamist peab Jensen pikast historiograafilisest traditsioonist lähtudes märksa vägivaldsemaks ja järsemaks kui Põhja-Saksamaal ja Skandinaavias. Suures osas vastab see kindlasti tõeale, kuid kohati näib olevat Liivimaa eripärasuse rõhutamisega üle pingutatud. Näiteks esinevad Eesti arheoloogide uuemates uurimustes mitmed tendentsid, mida Jensen on esile toonud kui Skandinaaviale omaseid: kristluse mõju eelkristlikule usundile; jumaluste ja vaimolendite teisenemine kristlikeks pühakuteks või deemoniteks ning laibamatuste populaarsuse kasv juba enne kristluse etableerumist.⁵

Nagu Jensen, esitab mastaapse vaate ka Hansa-uuriija Karsten Jahnke, kes vaatleb Liivimaa kaubandus- ja kommunikatsioonisidemeid Skandinaavia ja Hansa Liiduga 8.–17. sajandil. Selle nn pika kestuse (pr *longue durée*) sees eristab ta kolme keskmist perioodi. Kõige pikemalt käsitleb ta esimest, Hansa-eelset perioodi viikingi- ja hilisrauaajal kuni 13. sajandi alguseni, mil tulevase Liivimaa kaubanduses ja kommunikatsioonis domineerisid Skandinaavia mõjud ja piirkond oli idakaubanduse transiitmaaks. Teisel ajajärgul (13.–15. sajand) said valdavaks Saksa mõjud ning Liivimaa hakkas kujunema läänekristliku ühiskonna sillapeaks ja iseseisvate huvidega kaubanduspiirkonnaks. Selle epohhi alguspunktiks seab Jahnke käesolevasse kogumikku ideaalselt sobivalt Riia asutamise 1201. aastal. Autor pöörab mõistagi olulist tähelepanu nii hansakaubandusele kui ka selle toimumiskohtadele – Liivimaa linnadele. Sealjuures toob ta esile, et väiksemaid linnu pole nüüdisaegse hansaajaloo vaatenurgast lähtudes põhjust hansalinnadeks nimetada – see au jääb vaid Riiale, Tallinnale ja Tartule. Kolmandat keskmist kestust, 15.–17. sajandit, loeb ta eelneval kolmel sajandil toimunud arengute lõplikuks kinnistumisperioodiks, mil Baltikumi mitte ainult kaubanduslik, vaid ka kultuuriline eripära juurdus sedavõrd tugevalt, et hilisemad pikad Rootsi ja Vene võimuperioodid seda enam olulisel määral ei muutnud.

Silmapaistev linna- ja orduajaloolane Roman Czaja annab ülevaate Liivimaa ja Preisimaa orduharude suhetest 13.–16. sajandil, markeerides Liivimaa haru sammsammulist iseseisvumist ordu võimukeskusest Preisimaal. Czaja toob orduharude puhul esile sarnaseid tendentse nagu Jahnke Liivimaa hansalinnade kohta: solidaarsuse – või pigem läänepoolse keskuse, olgu siis Lübecki või Preisimaa huvide järgimise – kasvava asendumise lokaalsete erihuvidega. Neid tendentse illustreerib artiklis eelkõige suhtumine Leedusse: kui esialgu oli see orduharude ühine peavastane, oli 15. sajandil Poola-Leedu selleks vaid Preisimaal, samas kui

---

⁵ Vt nt T. Jonuks. Eesti muinasusundid. Tallinn: Postimees Kirjastus, 2022, eriti lk 217–325.

Liivimaal tõusis peamiseks vaenlasekujuks Moskva-Venemaa. Ometi jäi orduharude vaheline koostöö teataval määral püsima kuni Preisimaa muutumiseni hertsogkonnaks 1525. aastal.

Läti olulisimaid medieviste Ilgvars Misāns vaatleb, mida tähendas Liivimaa kui läänekristliku ja Saksa eliidiga regiooni kujunemine kohalikele rahvastele – eelkõige liivlastele ja neile balti hõimudele, kelle alusel kujunesid välja lätlased. Siiski ei piirdu autor ainult Lätiga, vaid kasutab lisaks nii kogu Liivimaa kui ka ainult Eesti kohta käivat kirjandust. Eelkõige peegeldab seegi artikkel praegusaja historiograafia seisukohti, väites muu hulgas, et mittesakslaste tõrjumine gildidest ja tsunftidest alates 14.–15. sajandist ei tulenenud mitte rahvuslikest vastuoludest, vaid eelkõige eliidi soovist olulisi positsioone enda käes hoida. Misāns toob esile ka mittesaksa talurahva märkimisväärse sotsiaalse diferentseerituse ning asjaolu, et põlisrahva seast pärines tähelepanuväärne hulk vasalle, kellest enamik küll peagi saksakeelsesse eliiti sulandus. Mõned väikevasallid, nagu nn Kura kuningad, siiski säilitasid oma keele ja identiteedi.

Anti Selart käsitleb teemat, mis muutus eriti aktuaalseks just teose ilmumisaastal: kaugema mineviku tegelaskujude ja sündmuste ärakasutamist Venemaa propagandas. Tema artikkel, mida on täiendatud veel kuni 2021. aastani Venemaal toimunud sündmustega, käsitleb suurvürst Aleksandr Nevski ja eriti Jäälahingu (1242) asetamist Lääne-vaenulikkude konteksti, mispuhul Saksa ordu võrreldakse tänase Venemaa retoorilise peavaenlase NATO-ga. Muu hulgas ilmneb, et suurvürsti tõus marginaalsete marurahvuslike kildkondade kultusobjektist riikliku propaganda keskseks tegelaskujuks on aset leidnud alles kõige viimastel aastatel. Artiklist jääb kõlama üldistus, et ajalugu on Vene praeguses ametlikus propagandakäsituses staatiline ja konstantne – Lääs olevat olnud alati kuri vaenlane, mistõttu on olnud parem teha koostööd Idaga (varem mongolite, tänapäeval Hiinaga).

Kogumiku teine osa sisaldab kolme üksikasjalikku eriuurimust noorema põlvkonna ajaloolastelt, kes tutvustavad oma doktoritöö teemat. Neist üks, Mihkel Mäesalu, oli konverentsi toimumise ajaks oma doktorikraadi just kaitsnud.⁶ Ta keskendub eelkõige küsimusele, kas ja mil määral võib 13.–15. sajandi Liivimaad pidada riigiõiguslikus mõttes Püha Rooma keisririigi osaks, ja annab ühtlasi ülevaate, mis põhjustel käsitati sel perioodil Liivimaad keisririigi osana või siis eitati seda. Kokkuvõtvalt sedastab autor, et Liivimaad võiks pidada keisririigi osaks, mis oli nn kuningakauge piirkonnana keskusega lõdvalt seotud.⁷

⁶ M. Mäesalu. Liivimaa ja Püha Rooma keisririik 1199–1486. *Dissertationes historiae Universitatis Tartuensis* 42. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2017.

⁷ Vrd nt P. Moraw. Franken als königsnahe Landschaft im späten Mittelalter. – *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 1976, 112, lk 123–138; M. North. Reich und Reichstag im 16. Jahrhundert: Der Blick aus der angeblichen Reichsferne. – *Der Reichstag 1486–1613: Kommunikation, Wahrnehmung, Öffentlichkeit*. Hrsg. von M. Lanzinner, A. Strohmeyer. *Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften* 73. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 2006, lk 221–236.

Ülejäänud kaks nooremat autorit polnud raamatu ilmumise ajaks veel oma doktoritöö kaitsmiseni jõudnud. Rūta Brusbārde vaatleb 15. sajandi Riia raehärrade poliitilist tegevust Saksa ordu ja peapiiskopi vahelises pingeväljas. Tema töö eesmärgid on koostada raehärrade prosopograafiline ehk isikulooline andmebaas ning selle alusel tuvastada, millised poliitilised huvigrupid raes tooni andsid ning millised olid toonaste linnajuhtide suhtevõrgustikud. Eliidigruppide eripalgelistele suhetele keskenduvad isikuloolised uurimused on viimastel aastakümnetel Saksa ajaloo uurimise traditsioonis muutunud vägagi populaarseks ning näib, et need on üha suuremat poolehoidu võitmas ka Liivimaa puhul.⁸

Jaron Sternheim vaatleb Liivimaa orduharu 1480. aastatel ette võetud katset saada Riia peapiiskopkond enda ilmaliku võimu alla. Sealjuures keskendub ta eelkõige retoorikale, propagandale ja argumentatsioonile, mille abil ordu oma ettevõtmist põhjendada üritas. Üks olulisi argumente oli Vene hädaohu esiletoomine ja toonitamine, et ainult ordu suudab selle vastu edukalt võidelda. Sel argumendil oli teataval määral alust: 1480–1481 toimus sõda ühelt poolt Pihkva ja Moskva ning teiselt poolt Liivimaa vahel. Siiski ei käsitanud ordu Vene vürstiriike tegelikult eksistentsiaalse ohuna, vaid kasutas Vene hädaohtu hoopis Liivimaa-siseste eesmärkide saavutamiseks, eelkõige võitluses Riia peapiiskopi vastu. Teisalt rakendasid Vene ohtu ordu vastu ka tema Liivimaa-sisesed vastased eesotsas peapiiskop Stefan Grubega.

Teose kolmas ja viimane osa sisaldab nelja esseed, mis käsitlevad Liivimaa keskaja tähtsust ja tähendust nüüdisajal. Gustavs Strenga annab oma artikli alguses avarama ülevaate keskaja tähendusele kogu Euroopa kontekstis, kuid konkreetsemaid näiteid toob ta siiski Liivimaalt ja eriti Lätist. Ta leiab, et huvi keskaja vastu on pigem langemas ja sageli teatakse Lätis rohkem Lääne-Euroopa keskaja sensatsioonilistest sündmustest ja isikutest kui kohapealsest. Selle peamise põhjusena näeb Strenga ajaloolise fiktsiooni jõulist pealetungi filmide ja sarjade kujul, mis loob aga minevikust tihti tugevalt moonutatud pildi. Ajaloolaste tööde vastu seevastu aga laiem huvi puudub. Nagu Selart, toonitab ka Strenga, et keskajast pärinevaid isikuid, sümboleid ja tähendusi kipuvad ära kasutama üksikud, sageli äärmuslikud huvigrupid.

Eva Eihmane vaatleb konkreetsemalt keskaja mõtestamist praegusaegses Lätis. Temagi leiab, et ajaloolastest märksa enam kujundab laiemate hulkade arusaama keskajast popkultuur – hoiatava näitena toob ta Lätis populaarse (pseudo)ajaloolise filmi „Nameja gredzens“ („Namejsi sõrmus“, 2018), mis vastandab mustvalgelt õelaid ristsõdijaid ning õilsaid läti hõime ning annab 13. sajandi Läti ajaloost tugevasti moonutatud pildi. Eihmane arvates võiksid ajaloolased üldsuse minevikupildi vormimiseks ise häid ajaloolisi romaane kirjutada, nimetades hea näitena Tiit Aleksejevit; tema kõrvale võiks Eesti ajaloolastest autoritest seada veel Ivar Leimuse ja Andres Adamsoni. Teisalt tunnistab Eihmane aga küllap õigusega, et enamikul ajaloolastest pole selleks kirjanduslikku võimekust. Eihmane artikli paarikuna vaatleb Juhan

⁸ Vt nt teadus- ja arendusprojekti PRG1276: „Digitaalne Liivimaa: keskaja Liivimaa digiajalooline analüüs (u 1200–1550)“, mille raames on muu hulgas plaanis koostada mitme Liivimaa keskaja eliitgrupi prosopograafilist andmebaasi: <https://hci.tlu.ee/portfolio/digital-livonia/> (8.01.2024).

Kreemi essee keskajapilti Eestis, mida võib autori arvates pidada Januse-näoliseks: ühelt poolt rõhutatakse selle puhul võõrvallutust ja eestlaste allasurumist, teiselt poolt aga Eesti ühendamist lääne kultuuriruumiga. Nende kahe nägemuse, nagu ka üldrahvaliku ehk populaarse ja ajalooteadusliku perspektiivi ühendamine võib osutada probleemseks, mida näitas tuline arutelu 2012. aasta lõpus ilmunud Eesti ajaloo II köite puhul. Ka Kreem hoiatab, et kõik, mis näib keskaegne, ei pruugi seda sugugi olla – selle näiteks on küsimus, kas vanim jõulupuu püstitati keskaegses Tallinnas või Riias, ehkki nüüdisaegses mõttes jõulukuuse linnaväljakule toomise ja ehitamise traditsiooni toona veel üldse polnud.

Kogumiku viimases essees käsitleb Jan Rüdiger keskaja Liivimaa tähendust laiemast, koguni globaalsest aspektist. Autor peab Liivimaa sündi heaks näidisjuhtumiks läänekristlikus maailmas 12.–13. sajandil toimunud muutustest ja arengutest, mis olid suures osas seotud ka ristisõdade ja läänekristliku kultuuriruumi laienemisega. Lisaks leiab Rüdiger, et mõistet „sakslane“ on kasutatud keskaja kontekstis liigagi tihti modernsest rahvuslikust perspektiivist lähtudes, mis on keskajapilti tugevasti moonutanud. Ehkki Rüdiger seda otseselt välja ei too, tuleb tõdeda, et ilmselt on selline anakronistlik modernsete rahvuste keskne mõtlemine olnud omane teistelegi Euroopa piirkondadele. Samas leiab Rüdiger, et kuna Liivimaa ei seostu otseselt ühegi nüüdisaegse poliitilise entiteediga (erinevalt näiteks Prantsusmaast või Walesist), saab seda mõistet kasutada keskaja kontekstis märksa vabamalt kui enamiku teiste Euroopa ajalooliste piirkondade nimetusi, millega paratamatult kaasnevad ka hilisemad poliitilised konnotatsioonid. Viimaks esitab autor aga teadlikult provokatiivse väite, et Liivimaa polnud globaalsemast, Euraasia perspektiivist nähtuna mitte perifeeria, vaid keskus. Kuivõrd keskaegne Liivimaa oli oma asukoha tõttu keskmisest tihedamas kontaktis eri kultuuridega, avanesid talle „keskmise Euroopa piirkonnaga“ võrreldes mitmekülgsemad arenguvõimalused, ent ähvardasid samas suuremad ohud (nt naabrite suurem huvi piirkonda vallutada). Sarnaseid võimalusi ja ohte peab Rüdiger omaseks ka nüüdisaja Eestile ja Lätile (lk 213).

Käsitletud kogumik sisaldab kahtlemata esinduslikku valikut keskaegse Liivimaa ajaloo põhisuundumustest, uutest uurimissuundadest ning arusaamadest keskaja tähendusest. Siiski jäävad puudu mõningad olulised valdkondlikud perspektiivid, nagu kunstiajalugu ja arheoloogia. Samuti võib ette heita teose mõneti konarlikku keeleteoimetust, mis on iseäranis silmatorkav mõne ingliskeelse artikli puhul. Teisalt kaaluvad kogumiku positiivsed küljed kindlasti üles selle üksikud puudujäägid. Kogumik jääb läbivalt ustavaks sissejuhatuses deklareeritud rahvusvahelisuse ja -ülesuse põhimõtetele. Võib-olla kandvaima mõtena jääb kõlama, et just keskaeg oli Eesti ja Läti ajaloos määrava tähtsusega, sidudes need piirkonnad lahutamatu läänepoolse kultuuriruumiga, ent samas kiputakse keskaja tähtsust ja tähendust piirkonna ajaloos nüüdisajal pigem alahindama.